Friese milieu federatie

CIRCULAIR FRIESLAND

Lokale kracht in de circulaire economie

Welke circulaire initiatieven spelen nu al en hoe kun je als Fryske gemeente mee doen?

COLOFON

Dit document is opgesteld door Metabolic in opdracht van de Friese Milieu Federatie en in samenwerking met Vereniging Circulair Friesland.

Auteurs:
Merlijn Blok
Chandar van der Zande

Grafisch ontwerp:
Cassie Björck

METABOLIC

Friese milieu federatie
058-7600760
info@friesemilieufederatie.nl
www.friesemilieufederatie.nl

CIRCULAIR FRIESLAND
info@circulairfriesland.frl
www.circulairfriesland.frl

BESTE
CIRCULAIRE
REGIO
2017
CIRCULAR ECONOMY AWARDS
2017
ABN AMRO
Circulair Friesland

De Circulaire Economie

FRYSLÂN ALS CIRCULAIRE REGIO

In Fryslân werken we hard aan de transitie naar een circulaire economie. Circulaire economie, of kringloopeconomie, is een economisch systeem waarin grondstoffen niet worden uitgeput en waarin reststoffen volledig worden hergebruikt. In Fryslân zijn op lokale schaal al veel interessante circulaire initiatieven ontstaan. Het leeft dus al in de samenleving. Sommige hiervan springen direct in het oog en krijgen veel aandacht, andere vliegen nog onder de radar en zijn minder zichtbaar. Dit is zonde want hierdoor is het onduidelijk wat al deze verschillende initiatieven nu betekenen voor de verschuiving naar een circulaire economie en hoe de overheid hierop, samen met burgers en ondernemers, kan aanhaken. In deze brochure brengen we een aantal voorbeelden voor het voetlicht, om gemeenten en initiatieven te inspireren met de Fryske economie van de toekomst aan de gang te gaan en deze verder aan te jagen.

Kortom: Welke circulaire initiatieven zijn nu al mogelijk op een lokale schaal, en hoe kun je deze als gemeente ondersteunen?

WAT IS DE CIRCULAIRE ECONOMIE?

Een circulaire economie streeft naar een wereld waar de mens leeft in balans met de draagkracht van de aarde. Dit proberen we door te leren van de kringlopen die in de natuur voorkomen, en waarbij grondstoffen niet worden uitgeput maar (bijna) oneindig worden hergebruikt. Daarmee willen we veel verder gaan dan het traditionele recyclen. Bij het streven naar een circulaire economie is het belangrijk om te beseffen dat de keuzes die we hier maken rondom het gebruik en de verwerking van grondstoffen een (negatieve) invloed kan hebben op situaties aan de andere kant van de wereld. Dit heeft ook weer invloed op onze leefwijze. Zo kan grondstoffenschaarste er toe leiden dat het moeilijker wordt om over 20 jaar nog zonnepanelen en batterijen te produceren, en kan verkeerd ingezameld afval schade veroorzaken aan ecosystemen hier en elders, door plastics die in zee belanden.

Een circulaire economie probeert deze milieuschade-, en de bijkomende sociale schade te voorkomen. Dit kan door stromen zoals water, grondstoffen, voedsel en meststoffen binnen (lokale) kringlopen te houden en er voor te zorgen dat deze zo weinig mogelijk van hun waarde verliezen. Daarnaast staan hernieuwbare materialen, zoals hout en gras, en ook duurzaam geproduceerde energie, centraal in een circulaire economie, en worden schaarse materialen zo veel mogelijk vermeden. Dit vereist een nieuwe manier van denken en samenwerken. Juist daarom slaat Fryslân de handen ineen om deze uitdaging aan te gaan.

Circulaire initiatieven in Fryslân

Zes circulaire initiatieven zijn uitgelicht in deze brochure. Deze laten zien wat er allemaal al mogelijk is en hoe gemeenten het aanwezige momentum kunnen versterken. Verwijzingen naar contactgegevens en meer informatie over de uitgelichte initiatieven is verderop in deze brochure te vinden.

1. SAMENWERKEN EN -LEREN IN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

De uitdaging

Omdat de term circulaire economie vrij nieuw en soms nog onbekend is, is het belangrijk om een breed gedragen definitie van de circulaire economie te hanteren binnen de gemeente. Naast begrip, valt of staat een circulaire economie met samenwerken. Het is een kwestie van elkaar iets gunnen, binnen de keten goede afspraken maken en duidelijkheid voor alle betrokkenen in een gemeente over wat hun rol kan zijn.

Wat gebeurt er al?

Met de publicatie van Circulair Fryslân (2015) werd het startsein gegeven om te komen tot een breed gedragen begrip van de circulaire economie in Fryslân. De vervolgens opgerichte Vereniging Circulair Friesland vormt een netwerk en organiseert onder andere Circulaire Café's en rondetafels rondom specifieke onderwerpen, om zo partijen te verbinden en samenwerking te stimuleren.

Wat kunnen gemeenten zelf doen?

Gemeenten kunnen de samenkomst van burgerinitiatieven en bedrijfsleven bij bestaande initiatieven stimuleren of zelf organiseren. Hiermee wordt de circulaire economie verder bespreekbaar gemaakt, van elkaar geleerd en de doorvertaling naar meerwaarde en concrete samenwerkingen vormgegeven. Zo gaat het ideaalbeeld van een circulaire regio bij de betrokken partijen verder leven.

Het rapport Circulair Fryslân beschrijft hoe een circulaire regio eruit kan zien en benoemt concrete kansen. "De circulaire economie sluit kringlopen, creëert nieuwe werkgelegenheid en stimuleert de regionale economie." De Vereniging Circulair Friesland bestaat uit organisaties die aan de slag willen met en voor een circulaire regio: samen versterken zij elkaar in deze missie, door kennisuitwisseling en concrete projecten. "Iedereen staat in de startblokken. Tijd om aan de slag te gaan en ook de buitenwereld te laten zien wat er allemaal al kan en gebeurt in Fryslân!"

2. CIRCULAIRE DORPSINITIATIEVEN STIMULEREN

De uitdaging

In Fryske dorpen spelen al veel circulaire initiatieven. Het zijn vaak laagdrempelige activiteiten, gericht op elkaar helpen en het vergroten van de maatschappelijke betrokkenheid. Op dorpsniveau is immers veel mogelijk vanuit een gemeenschappelijk en vrijwilligers perspectief. De uitdaging is om voldoende ruimte te scheppen voor deze initiatieven, ze tijdig te ondersteunen en zonder te veel sturing of beperkende regels te introduceren.

Wat gebeurt er al?

In dorpen zijn veel coöperaties en initiatieven met diensten die kringlopen lokaal proberen te houden. Bijvoorbeeld:

- Permatuin en voedselcoöperatie Ús Hôf!
- Energiecoöperatie Trynergie stimuleert haar leden tot energiebesparende en -opwek maatregelen en beschikt over een elektrische deelauto voor de burgers van Trynwâlden. In Friesland zijn inmiddels meer dan 50 lokale energie-initiatieven actief.
- In Dorpstuin Hurdegaryp wordt duurzaam voedsel verbouwd voor de lokale markt. Ook steeds meer (biologische) boeren verkopen producten van het eigen erf.

Wat kunnen gemeenten zelf doen?

De nieuwste innovaties binnen de circulaire economie kunnen vaak niet van te voren voorspeld of top-down geregeld worden. Het is dan ook van belang om ruimte te bieden aan initiatieven van burgers, dorpen en ondernemers. Dit kunnen uiteenlopende initiatieven zijn, elk met hun eigen behoefte aan ondersteuning. Een start zou zijn om te inventariseren welk type circulaire dorpsinitiatieven aanwezig, in opkomst of kansrijk zijn om verder te laten ontwikkelen in de gemeente. Het gesprek kan dan gaan over het type ondersteuning. Ook via gesprekken met bestaande dorpsbelangen kan worden onderzocht of daar ruimte is voor circulaire kansen. Samenwerking met netwerken als Duurzame Dorpen, Eetbaar Fryslân of Energiewerkplaats Fryslân kan helpen bij het in kaart brengen van (mogelijke) dorpsinitiatieven en behoeften.

Ús Hôf! is een onderneming die groenten en fruit verbouwt in Sibrandabuorren en nauw samenwerkt met de gemeenschap waaraan zij producten levert. Ze werken volgens de principes van de permacultuur om kringlopen in de bodem te versterken. Ook hebben ze een voedselcoöperatie opgezet om andere lokale en duurzame producten te kunnen leveren. Deze kringloopprincipes en het lokaal samenbrengen van vraag en aanbod van voedsel passen goed in een circulaire economie.

3. PRODUCTEN DELEN, OPKNAPPEN EN HERGEBRUIKEN

De uitdaging

Binnen een gemeenschap zijn veel producten aanwezig bij verschillende bewoners en organisaties. In plaats van het regelmatig weggooien en vervangen of weinig gebruiken van deze producten, biedt een circulaire economie juist kansen om ze langer in de kringloop te houden. Hiervoor moet het delen, repareren of (her)gebruiken door een ander ondersteund worden.

Wat gebeurt er al?

In Fryslân zijn veel handige mensen die hun eigen spullen repareren en onderhouden, maar daarnaast ook reparatiediensten aanbieden aan anderen of producten graag delen wanneer ze deze niet zelf gebruiken. Deze initiatieven zijn er in verschillende soorten en maten, waaronder:

- De Recycle Boulevard in Leeuwarden, waar tweedehands producten opgeknapt en doorverkocht worden
- Repair Café bijeenkomsten waar burgers producten kunnen repareren met hulp van deskundigen, onder andere in Leeuwarden, Sneek, Buitenpost en Bolsward
- Deelplatformen voor gereedschap of mobiliteit, bijvoorbeeld Peerby of Snappcar

Wat kunnen gemeenten zelf doen?

Het is van belang dat gebruikte producten die mogelijk als afval afgedankt worden, hun weg vinden naar een reparatie- en/of verkooppunt. Elke gemeente zou dus duidelijkheid moeten hebben over de aanwezigheid en geschiktheid van deze mogelijkheden. Bewoners kunnen hiervoor aangeven of ze voldoende mogelijkheden hebben om hun spullen een tweede leven te geven. Daarnaast kunnen lokale milieustraten en inzamelaars van grofvuil aangeven welke waardevolle producten nu opvallend vaak als afval aangeboden worden. Dit geeft aan welke ondernemingskansen er liggen om met tweedehands producten aan de slag te gaan. De gemeenten kunnen voor ondernemingen als Repair Café's en kringloopwinkels ruimte beschikbaar stellen of een netwerk bieden voor de inzameling of verkoop van producten.

De Recycle Boulevard van Omrin in Leeuwarden is een kringloopwinkel waar burgers hun tweedehands spullen kunnen inleveren. In plaats van directe verkoop is er bij de Recycle Boulevard juist aandacht voor het opknappen en restylen van producten met behulp van een werkplaats en door designers. Hierdoor wordt in lijn met de circulaire economie waarde toegevoegd aan restproducten en afval voorkomen.

4. CIRCULAIR INKOPEN

De uitdaging

Voor nieuwe producten in de circulaire economie is het soms moeilijk om een markt te vinden. Veel klanten blijven liever bij wat zij al kennen of kiezen voor goedkopere alternatieven. Hierdoor wordt de lagere impact en hogere waarde van circulaire producten onvoldoende gewaardeerd, waardoor de leveranciers niet kunnen opschalen om zo hun bijdrage aan een circulaire regio te vergroten. Door steeds meer gemeenten in Fryslân worden deze circulaire producten en diensten inmiddels wel gestimuleerd door de eigen inkoopprocessen. Het is voor gemeenten nog vaak zoeken naar de juiste producten, diensten en processen om circulaire inkoop vorm te geven.

Wat gebeurt er al?

Vele producten en diensten kunnen circulair ingekocht worden door de gemeente, waaronder:

- Streekproducten in de catering; bijvoorbeeld bij Eetbaar Fryslân
- Koffievoorziening, zoals gebleken bij de Fryslân Cup, een competitie onder leden van de Vereniging Circulair Fryslân voor de meest circulaire koffiebeker
- Kleding, bijvoorbeeld de Fryske circulaire trui van vlas en gerecyclede wol door loop.a life
- Kantoorinrichting, bijvoorbeeld de circulair ingekochte inrichting van het provinciehuis
- Dorpshuis, bijvoorbeeld het multifunctioneel centrum in Rottevalle dat volgens de cradle-to-cradle principes is gebouwd

Wat kunnen gemeenten zelf doen?

In de eerste plaats hebben gemeenten een belangrijke rol doordat ze direct of indirect veel producten inkopen. Denk hierbij aan infrastructuur, scholen en artikelen voor het eigen kantoor. We adviseren om relevante afdelingen (bijvoorbeeld rond inkoop, infrastructuur, openbare ruimte en duurzaamheid) kennis op de laten doen en praktische handvatten te geven voor circulair inkopen. Hierbij kan ondersteuning gezocht worden bij andere opdrachtgevers in de regio, zoals de provincie of andere gemeenten, bestaande netwerken als de Vereniging Circulair Friesland en het expertisecentrum aanbesteden PIANOo. Vervolgens kunnen ze aan de slag gaan met de eerste pilots met circulaire inkoop en de opgedane lessen verder verspreiden, om als inkopend Fryslân gezamenlijk een stap verder te komen.

Eetbaar Fryslân verbindt producenten van lokale en duurzame producten met mogelijke klanten. Door voedselkringlopen lokaal te houden worden emissies door transport verminderd en wordt negatieve impact in de hand gehouden door duurzame teeltmethoden.Gemeentelijke instellingen, bedrijfskantines, de keukens van verzorgingshuizen zijn allen potentiële afnemers van deze lokale producten.

5. AFVAL ALS GRONDSTOF GEBRUIKEN

De uitdaging

Vaak wordt nog gedacht aan afval wanneer het eigenlijk moet gaan over grondstoffen. Wanneer dit beeld verandert is er een grotere kans om binnen de eigen organisatie afval beter te scheiden, om uiteindelijk deze hoogwaardiger te verwerken. Hierin is het vinden van de juiste bestemming vaak nog een uitdaging. Uiteraard is het reduceren van afval de eerste stap.

Wat gebeurt er al?

In Fryslân zijn nu al enkele organisaties bezig met het hoogwaardig verwerken van reststromen. Enkele voorbeelden zijn:

- De kweek van paddenstoelen op koffiedik door Fryslân Fungies
- Het gratis aanbieden van GFT-compost en ontwikkelen van een GFT-biobakje van gerecycled plastic door Omrin
- De 'Ho! Net yn'e Kliko!'-campagne om restafval te verminderen
- Wetterskip Fryslân wint cellulose (wcpapier) uit afvalwater en gebruikt dat als grondstof in asfalt
- Huhtamaki maakt eierdozen uit gras dat Staatsbosbeheer verzamelt

Wat kunnen gemeenten zelf doen?

Gemeenten kunnen de hoeveelheid en typen afval binnen de eigen organisatie inzichtelijk maken en met lokale afvalverwerkers in gesprek gaan over waar nog kansen liggen voor betere scheiding en verwerking. Ook kan contact opgenomen worden met circulaire verwerkingsinitiatieven om de haalbaarheid van samenwerking in te schatten op specifieke reststromen als GFT of koffiedik. Verder kan het inzicht in het eigen afval ook verbeterpunten aan het licht brengen voor de inkoop. Zijn al die plastic verpakkingen bijvoorbeeld wel nodig? Tenslotte kan de gemeente reststromen regionaal in kaart brengen voor alle activiteiten binnen de gemeente, om zo kansen voor hergebruik vast te stellen. Dit laatste is op provinciaal niveau gedaan in de Grondstofstroomanalyse van Circulair Friesland (2015) en voor Noord Nederland in 2018.

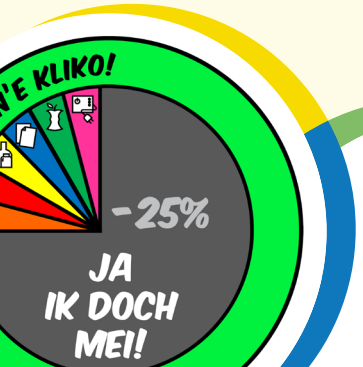

De 'Ho! Net yn'e Kliko!'-campagne heeft als doel om huishoudens 25% minder restafval te laten produceren. Naast minder weggooien is beter scheiden belangrijk. De helft van het restafval is namelijk verkeerd weggegooid. Informatie en tips worden gegeven over onder andere hoe GFT, papier, textiel, elektrische apparaten, klein chemisch afval en verpakkingsglas beter kan worden gescheiden. Vermindering van afval en betere scheiding maakt het mogelijk om grondstoffen langer en met beter behoud van waarde in de kringloop te houden, om zo dichterbij een circulaire regio te komen.

6. CIRCULAIRE OPENBARE RUIMTE

De uitdaging

Het is een uitdaging om circulaire principes zichtbaar te maken in de openbare ruimte. Denk hierbij aan hergebruikt straatmeubilair, speeltoestellen, kunst of voedselproductie voor de wijk. Hoewel dit sterk raakt aan circulaire inkoop, is dit ook dé kans om bewoners van een wijk te betrekken bij de circulaire economie. Voor de transitie naar een circulaire economie is het noodzakelijk dat er ruimte wordt geboden aan circulaire initiatieven, vooral omdat nieuwe grondstoffenstromen vragen om nieuwe innovaties en samenwerkingsverbanden binnen een wijk.

Wat gebeurt er al?

In Fryslân staan een aantal circulaire projecten op de openbare ruimte in de planning of zijn al uitgevoerd, waaronder:

- Het project ‘De Nieuwe Afsluitdijk’, waar gewerkt wordt aan innovaties op gebied van energie, natuur en economie. In circa acht projecten worden de nieuwste energietechnieken getest.
- Circulaire wandelpaden in de Prinsentuin in Leeuwarden
- De Energiecampus, met het circulaire Energie Kenniscentrum
- De beoogde aankoop van een tweedehands brug in Oudwoude
- Circulaire speeltoestellen zoals wipkippen van gerecycled plastic
- Het Shared Grien Space-initiatief waarin bewoners meer zeggenschap krijgen over de vergroening van de openbare ruimte
- Operatie Steenbreek Leeuwarden, die zich inzet voor minder bestrating en meer groen

Wat kunnen gemeenten zelf doen?

De gemeente kan vaststellen welke locatie of bestaand park ontwikkeld dient te worden. De omwonende burgers kunnen vervolgens betrokken worden bij de ontwikkeling van het park door meer zeggenschap te krijgen. Bovendien kan externe kennis worden aangetrokken om te laten zien wat allemaal mogelijk is op het gebied van een circulaire openbare ruimte.

In het Shared Grien Space-concept ondersteunen de Friese Milieu Federatie en Landschapsbeheer Friesland lokale bewoners in het vergroenen van de openbare ruimte. Specifiek in De Groene Flach in Sneek zijn er plannen om dit braakliggende voormalige industrieterrein in te richten als park met boomgaard. Het herbestemmen van ongebruikte gronden voor groen en lokale voedselproductie levert nieuwe functies op zonder negatieve impact op landgebruik en past daarom goed binnen het circulair denken.

En nu aan de slag!

Fryslân is als provincie één van de voorlopers op het gebied van de circulaire economie. Er zijn hoge ambities geformuleerd en er gebeurt al veel. Dat inspireert! Nu is het zaak om door te pakken en de circulaire economie verder waar te maken. De Fryske gemeenten hebben hierin een belangrijke rol te vervullen. Zij kunnen ruimte en ondersteuning bieden aan nieuwe initiatieven, optreden als launching customer en grote stappen zetten op het gebied van circulair inkopen. Hierbij is het van groot belang dat er een gedeeld beeld ontstaat van de stip op de horizon als we het hebben over een circulair Fryslân. De samenwerking tussen gemeenten, burgers, onderwijs en ondernemers is essentieel. Een gemeente kan ruimte bieden of een prijsvraag uitschrijven, maar het is aan burgers en ondernemers dan wel onderwijs om hierop in te springen en de uitdaging aan te gaan. De gemeente kan belemmerende regelgeving wegnemen, maar burgers en ondernemers zullen dan de kansen moeten grijpen. Hiervoor is meer bewustzijn nodig ten aanzien van de kansen van de circulaire economie. Het uitwisselen van best-practices, succesverhalen en inspirerende voorbeelden is daarin van grote waarde voor de transitie naar een circulaire economie.

Met de in deze brochure uitgelichte initiatieven willen de Friese Milieu Federatie en de Vereniging Circulair Friesland laten zien wat allemaal al mogelijk is. Gemeenten kunnen deze voorbeelden als inspiratie gebruiken om haar inwoners en ondernemers, maar vooral ook elkaar, op te zoeken en om concrete projecten op te zetten. De Friese Milieu Federatie denkt hierin graag mee op het gebied van lokale- en burgerinitiatieven. De Vereniging Circulair Friesland is altijd bereikbaar als het gaat om het verbinden van kennis en kunde en het aanjagen van nieuwe samenwerkingen. Er moet nog veel gebeuren om een circulaire regio te worden, maar het is minder ingewikkeld dan het lijkt. Er zijn volop kansen liggen om nu al mee aan de slag te gaan.

VERWIJZINGEN

- Publicatie Circulair Fryslân
- Ús Hof!
- Energie coöperatie Trynergie
- Dorpstuin Hurdegaryp
- Netwerk Duurzame Dorpen
- Eetbaar Fryslân
- Energiewerkplaats Fryslân
- Recycle Boulevard
- Repair Café
- Peerby
- SnappCar
- Circulaire Fryslân Cup
- De Fryske Trui
- Circulaire inrichting provinciehuis
- Multifunctioneel centrum Rottevalle
- Expertisecentrum aanbesteden PIANOo
- Fryslân Fungees
- Biobakje van Omrin
- Ho! Net yn'e Kliko!
- Afsluitdijk Energiedijk
- Circulair wandelpad Prinsentuin
- Energiecampus
- Tweedehands brug Oudwoude
- Circulaire speeltoestellen
- Shared Grien Space
- Operatie Steenbreek Leeuwarden
- De Groene Flach
- Fietspad Wetterskip
- Huhtamaki

Coöperatie De Hoftuinen
Enthousiast over De Hoftuinen?
Buurtcoöperatie De Hoftuinen